

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Fredrika-Bremer-Förbundets medlemmar
anmodas att med snaraste till Fredrika-Bre-
mer-Förbundets byrå, 5 Malmtorgsgatan, in-
sända sina årsavgifter.

Till Fredrika-Bremer-Förbundets komité för granskning af
barn- och ungdoms-literatur hafva herrar förläggare
insänt:

- W. Bille:** *C. O. Berg*, Kalle Hjelms barndomsminnen.
A. Bonnier: *P. K. Rosegger*, Från alpernas skogstrakter.
L. Hökerberg: *D. S. Hector*, Experimentboken.
O. Lamm: *v. Barfus*, Äfventyr i Syd-Afrika.
„ *J. F. Cooper*, Snabbfot.
Z. Hæggström: *K. Dahlström*, Nordiska hjertesagor.
„ *S. Baumgardt*, Huru skall en flicka vara.
A. E. Westerberg: *Z. Fleuriot*, Perlan. Berättelse för ungdom.

Zanderska Helpensionen för flickor

å Hjulsta, $1\frac{1}{8}$ mil från Enköping.

Undervisning i vanliga skolämnen, pianospelning, sång och handarbete. De utländska språken undervisas af infödda lärarinnor.

Läkarevården bestrides af Herr Doktor E. Westerlund, Enköping.

Prospect och årsredogörelse sändas och anmälningar af nya elever mottagas af

Helena Hallström
Hjulsta, Enköping.

DAGNY

— ❖ —
MÅNADSBLAD

FÖR

SOCIALA OCH LITERÄRA INTRESSEN

UTGIFVET AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

1890.

NORRKÖPING 1890.

M. W. WALLBERG & C:o BOKTRYCKERI.

DAGNY

MANADSBLAD

SOCIALA OCH LITERÄRA INTRESSEN

FREDERIKA-BREMERS FÖRBUND

1880

STOCKHOLM
PUBLISHERS

Vägled.

*Two liljor luta, prunkande och sköna,
Sin hvita kalk mot blomsterglasets rand,
Den ena vuxen under himlens solljus,
Den andra alstrad af en mänskohand.*

*Hvarandra äro de så villsamta lika,
Att om jag, åtsporad, vädjar till min blick,
Jag ej kan svara, hvilken Gud har skapat,
Hvem af fleuristens konst sin fägring fick.*

*I öppna fönstret fläktar sommarvinden,
En snövit fjäril seglar sakta in.
Han styr sin färd till högra liljans blomkalk,
Han leds af Dig, nu vet jag hon är Din.*

Hugo Tigerskiöld.

Svenska tjänstflickors utvandring till Danmark.

På uppdrag af den af Fredrika-Bremer-Förbundet tillsatta komitén för motarbetande af svenska tjänstflickors utvandring till Danmark, anträdde jag den 4 nov. 1889 en resa till Småland, Skåne och Blekinge för att göra mig närmare underrättad om de förhållanden, som stå i samband med utvandringen, samt samla material för småskrifter, ämnade att af komitén utgifvas. Jag har under min resa besökt städerna Malmö, Lund, Helsingborg, Wexiö, Karlshamn, Ronneby, Kristianstad och Köpenhamn samt Wirestads, Nöbbelids, Linneryds, Södra Sandsjö, Tingsås och Urshults socknar i Kronobergs län, Eringsboda socken i Blekinge län, samt Hjersås socken i Kristianstads län. Dessutom har jag genom pastorsembetena inhämtat underrättelser från Öljuhults socken i Blekinge, från Markaryds socken i Kronobergs län samt från Knislinge socken i Skåne.

”När Vår Herre skapade Småland och höll på att der plantera och så, kom Skam och ville vara med om arbetet; men Skam hade bara stenar i sin säskäppa. Han sådde och sådde öfver hela södra Småland, och när han kom öfver Blekinge gräns, så gick botten ur säskäppan.”

Denna lilla saga berättades för mig en afton i en af södra Smålands prestgårdar, der jag för tillfället uppehöll mig som gäst. Och i sanning, det bör icke förvåna någon att folkhumorn diktat en sådan saga, ty naturen är här både fattig och karg, och vid en resa genom dessa trakter måste man ställa till sig själf den frågan: Hvaraf lefver befolkningen? Man måste beundra den utesägliga flit och möda, som nedlagts för att vinna hvarje fotsbredd jord. De små oregelbundna åkerlapparna omgifvas af stenvägar så höga och breda, att de gifva skugga åt nästan hela den lilla åkern, som oakadt allt arbete är öfversållad med småsten. Ibland sticka stora stenar eller klipphällar med en eller par famnars mellanrum upp ur den odlade marken och försvåra naturligtvis allt arbete. Den jord som vinnes säges dock vara ganska god. Å andra trakter är marken vattensjuk och bär endast lågväxta träd, spiriga och magra, samt mjölonris eller i bästa fall lingonris.

Stora skogar finnas ju ock, men dåliga kommunikationer försvåra en inkomstbringande skogsafverkning. Visserligen är det sant, att befolkningen i en del socknar genom utvandringen under senare år ej obetydligt minskats, och att kampen för tillvaron i följd deraf för de kvarvarande borde vara lättare; men äfven af dessa har en del varit på sommararbete i Danmark och der vant sig vid bättre kost, och de andra hafva hört omtalas, huru man lefver i främmande land, och så nöja de sig ej längre med den svältkost, hvarmed de förr åtnöjdes. Fordringarna i öfrigt torde nog ock hafva stigit.

De flesta af de socknar jag besökte hafva inga bruk, herregårdar eller fabriker, och de bondgårdar som finnas äro ej större än att de vanligen skötas af egaren med hjälp af hans egna barn; möjligen tager han en halfvuxen dräng eller piga, hvilka kunna nöjas med de små löner, som betalas, d. v. s. 30—40 kr. för år, i enstaka fall något högre. Sålunda kunde i en del socknar icke mera än ett par fullvuxna drängar och pigor erhålla platser. Flickorna tänka då: "En piga får här inte mera än 30—40 kronor för helt år och usel mat, en bit kornbröd och en sillstjärt, då tar en hellre bättre mat och högre lön i Danmark" och "sliter en aldrig så länge här hemma så räcker det inte en gång till snygga kläder." När så nästan hvarje familj har någon bror, syster eller annan släkting boende utomlands, och flickorna oupphörligt höra talas om de stora lönerna, den goda maten, nöjena och friheten, blir längtan att komma ut dem öfvermäktig. Det är sålunda tydligt att det gifves anledningar nog till utvandringen.

Om våren är det en rörelse bland den småländska ungdomen som bland flyttfoglarna. De unga samlas i stora flockar, rådslå och öfverlägga med hvarandra, framkasta och jämföra förslag, och en vacker dag är den stora skaran skingrad och borta i främmande land. Räcker ej kassan till en biljett till Amerika, så räcker den åtminstone till Danmark. Hemma vilja de ej stanna. Utvandringen anses vara störst i gränsocknarna mellan Småland, Skåne och Blekinge, liksom denna befolkning i allmänhet har mera oroligt lynne.

Den af Fredrika-Bremer-Förbundet tillsatta komitén hade till grund för sina beräkningar ang. utvandringens storlek lagt af Statistiska Byrån gjorda tabeller upptagande antalet ogifta svenska kvinnor, hvilka under åren 1886—1887 utvandrat till Danmark. Jag gjorde dock snart den iakttagelsen

att utvandringen eger rum i långt större utsträckning än dessa angifva. De statistiska tabellerna upptaga nemligen endast huru många ogifta kvinnor under uppgifvet år begärt och erhållit betyg för utflyttning ur församlingen till Danmark. Då tjänst skall sökas i Danmark erfordras emellertid för att der uttaga den s. k. "Opholdsbogen", hvilken skall innehafvas af hvar och en som i Danmark söker arbete, icke *utflyttningsattest*, utan de tjänstsökande kunna lika väl erhålla "opholdsbog" på ett af pastor utfärdadt *arbetsbetyg*. Den, som erhåller arbetsbetyg, kvarstår naturligtvis såsom medlem af den församling, der den arbetssökande är skriven och blir sålunda aldrig upptagen i de statistiska tabellerna öfver utflyttade. Lika litet är detta händelsen med de flesta af de personer, hvilka redan en gång varit i Danmark. De resa utan att begära vare sig utflyttningsattest eller arbetsbetyg af pastors-embetet, endast på den "opholdsbog" de förut erhållit.

Men nu säger kyrkoherden i A. församling: "Jag lemnar ogera arbetsbetyg; vilja de utvandra om ock blott för 6 månader, så få de taga utflyttningsattest, de stanna dock ofta kvar i utlandet, och komma de igen, skrifer jag åter in dem i församlingen. Jag kan på intet annat sätt hålla reda på hvilka församlingsbor äro hemma och hvilka äro i främmande land."

Kyrkoherden i B. församling säger deremot: "Jag lemnar i allmänhet endast arbetsbetyg, ty utflyttningsattesten har det svåra med sig, att om en flicka, utskrifven ur församlingen på våren och åter inskrifven på hösten, senare vill ingå äktenskap, saknar hon för den tid hon icke varit skriven i församlingen betyg ang. hinderslöshet för äktenskap, och jag vågar sålunda ej lysa för henne utan annonsering i tidningarna m. m., hvilket orsakar mycket bråk."

Detta olika tillvägagående gör, att då de statistiska siffrorna för Nöbbeleds, Eringsboda och Karlshamns socknar åren 1886—1887 nära nog stämma med antalet utvandrande för dessa år enligt Statistiska Byråns tabeller, ansåg deremot kyrkoherden i Öljuhult att i hans församling endast 5 % af de utvandrande voro upptagna å dessa tabeller. I Södra Sandsjö hade i år 7 personer erhållit utflyttningsbevis för resa till Danmark, då deremot 34 erhållit arbetsbetyg och många rest utan att alls göra anmälan.

Under sådana förhållanden blir omöjligt att anskaffa siffror, hvilka ens tillnärmelsevis angifva utvandringens storlek.

Som utvandringen till Danmark ofta sker endast för månaderna maj—oktober, under hvilken tid svenskorna hufvudsakligen användas som hvitbetplockerskor och som ladugårdspigor, hade många af flickorna just nyss kommit hem, när jag i november besökte trakten. Jag gick till den ena stugan efter den andra. Genast jag trädde in afdammades en stol och ställdes midt på golvet — det var tydligen ohöfligt att bjuda någon att sitta vid en vägg; — jag framstälde mina frågor och sökte få flickorna att berätta huru de haft det i Danmark, men vanligen hade jag ej hunnit långt, innan jag blef afbruten af frågan: "Ska' ho' söke plats i Danmark?" På mitt nekande svar följde då någon anmärkning såsom: "Jaså, ho' ä' från Stockholm; ja, der ä' ju så möe trädgårdsarbete, så att hon behöfver väl inte ge' sig till Danmark." Sade jag att jag var skickad för att höra efter om de hade det bra eller illa i Danmark, ville man gärna tro, att jag var sänd af "kungen". "Ja, se om bara kungen visste huru vi hade det, så hjälpte han oss nog. Brita Stina Andersdotter ho' gick till kungen o' sa' hur det var, o' ho' fick 50 riksdaler", och "Kungen han skulle nog anlägga fabriker i hvar socken, så en inte behöfde utvandra, om han bara visste, att vi inte kan få arbete hemma."

Särskild vigt lade jag å inhämtandet af underrättelser angående städjandet eller den s. k. "fästningen" till Danmark och fann, att det sätt hvarpå denna tillgår är af stor betydelse. Den skedde förr genom danska agenter, som reste omkring i Sverige, lockade och yärfvade och togo med sig den reslystna skaran. Men år 1884/utkom såsom en följd af Redaktör Ernst Beckmans resor för att undersöka utvandringen till Tyskland en Kongl. Kungörelse och enligt denna eger endast *svensk* undersåte att vara agent. Denna lag gjorde sålunda ett slut på de danska agenternas ofog i Sverige, men dermed synes ock lagens direkta praktiska betydelse vara slut, hvad angår utvandringen till Danmark. Dess bestämmelser, att kommissionär för anskaffande af anställning åt tjänstehjon och andra inom och utom riket skall hos Konungens Befallningshafvande söka tillstånd att utöfva verksamhet, borgen å 1,000—5,000 kronor ställas, kontrakt upprättas, utflyttningsbetyg för tjänstehjonen anskaffas m. m., anses säkerligen för besvärliga, ty enligt från

Konungens Befallningshafvande inhämtade upplysningar utöfvar *ingen* agent för utvandring till Danmark verksamhet enligt denna lag, utan lagen kringgås vanligen på följande sätt.

Förvaltarna å de egendomar i Danmark, hvilka till större antal använda svenska flickor såsom ladugårdspigor eller hvitbetplockerskor, vidtala antingen på hösten muntligen eller på våren skriftligen någon af de flickor, som å egendomen gjort sig kända såsom hyggliga och dugliga arbeterskor, och anmoda denna att fästa ett visst antal flickor för följande sommar. Hon, fästepiga eller städjepiga kallad, träffar då öfverenskommelse med flickor från den socken, der hon bor, att arbeta å uppgifven egendom och gör så resan till Köpenhamn tillsammans med dem. Ibland erhåller fästepigan af förvaltaren penningar till allas resa, och hon fördelar summan, som sedan afdrages af lönerna; ibland resa flickorna å egna penningar. En sådan fästepiga erhåller vanligen af förvaltaren 5 kronor för hvarje piga hon har med sig. Flickorna ligga oftast vid resan till Danmark öfver natten i Elmhult eller annan svensk ort, mottagas i Köpenhamn af förvaltaren och föras direkt ut till den gård, der de skola arbeta. De undgå sålunda de faror vistelsen i Köpenhamn medför. — Några förvaltare vidtala på hösten de arbeterskor de äro nöjda med att nästa vår återkomma och sända dem då reskassar. Inga kontrakt uppgöras på förhand; det är blott en enskild öfverenskommelse. Flickorna veta dock mycket väl att saken är olaglig och gifva därför nekande svar, då de under resan tillfrågas, om de äro fästade.

Olagligt, som detta tillvägagående är, har det dock stora fördelar, om fästepigan är hygglig. Förvaltaren vänder sig till en flicka han anser sig kunna lita på och får derigenom bättre folk. Fästepigan vill ej få skam af dem hon tager med sig och väljer därför de bästa flickor hon kan få. En fästepiga berättade, huru väl 70—80 flickor anmälde sig för de 20 platser hon skulle besätta. För flickorna är det en ovärderlig sak att själfva få välja vid hvilken gård de vilja arbeta; de kunna genom fästepigan få ordentligt besked om de danska egendomarna och om arbetets fördelar och skuggsidor. Och af ännu större betydelse är säkert, att då pigorna fästas på detta sätt, många från samma socken komma till samma egendom och sålunda kunna vara hvarandra till inbördes stöd och hjälp. Det har ock visat sig, att de halfårstjänster, till hvilka

fästningen sker på nämnda sätt, varit jämförelsevis mindre förderbringande.

Från större delen af Kronobergs län och från en del af Blekinge län fästes allmänt på nu nämnda sätt och på $\frac{1}{2}$ års arbetstid.

Ett annat sätt att fästa är att kommissionskontoren i Köpenhamn till Sverige öfversända en svenska, som längre tid varit i Danmark. Denna person uppträder då vanligen i granna kläder. Hon gör narr af de svenska flickorna, som gå så enkelt klädda och arbeta hårdt mot liten lön, lofvar dem goda platser, höga löner, fria resor och gifver dem ofta en liten handpenning, om de vilja antaga den plats som en uppgifven agent i Köpenhamn erbjuder dem.

Detta sätt att fästa synes vara i bruk delvis i Sunnerbo härad (Kronobergs län) samt något i södra Blekinge. Det brukas dock mindre nu än förr.

Och så till sist fara många svenska flickor till Köpenhamn och anmäla sig direkt hos agenterna derstädes.

I båda dessa senare fall hafva svenskarne att göra med för dem okända personer och lockas eller tvingas att antaga platser utan att veta eller förstå något om ställen eller förhållanden. Dessa senare sätt att fästa hafva ock visat sig mest förderbringande.

Fästekontoren tyckas hufvudsakligen besökas af flickor från de sydsvenska städerna. Äfvenså vända sig dit de, som efter sommarvistelsen af en eller annan anledning önska stanna kvar i Danmark samt dessutom de, som i hemsöknarna äro så illa kända, att socknens fästepigor ej vilja taga dem med sig.

Agenterna eller deras utskickade möta de ankommande vid alla hamnar och båtar i Danmark, söka med lock och pock få flickorna med sig; ja, är flickan nog oförståndig att gå ensam, formligen öfverfalles hon af dem, och många exempel hafva nämnts om flickor, som oaktadt de varit fästade till bestämd plats, dock å öppen gata af agent blifvit bortfästade ånyo. Att aldrig gå eller stå ensam är tydligen en välbehöflig försigtighetsåtgärd. "En får bju' te' å' fre' sig hele tiden;" detta uttryck begagnades af nästan hvarje kvinna jag talade med.

Så komma då de stora skarorna af svenska tjänstflickor i synnerhet vår och höst till agenterna, samlas i deras lokaler och å angränsande gator. Dit samlas ock de, som genom

annonser i tidningarna veta, att nu finnas åter oerfarna svenska flickor, som äro lätt bedragna, och så börjar ett lockande och bland annat försök att få flickorna in på närbelägna källarlokaler; och då, ve den som af lättsinne eller oförstånd aflägsnar sig från gruppen och följer med.

Såsom förut är sagdt, synes det mest vara flickor från städerna som söka plats genom fästekontoren. De önska vanligen plats i själfva Köpenham. De flesta agenterna derstädes, äfven den mest beryktade af dem, Herr Jensen vid Halmtorvet, äro emellertid *uavtoriserede* och hafva som följd deraf ej rätt att fästa till Köpenhamn, endast till dess förstäder och till landet. Redan detta åstadkommer stora bedrägerier, i ty att flickorna tro sig fästade till stad med plats som huspiga, kokerska m. m., och ofta hamna de sedan långt bort vid tyska gränsen såsom ladugårdspigor. Naturligtvis äro flickornas oerfarenhet och godtrogenhet samt deras obekantskap med det danska språket och med "tyendeloven" (Danska legostadgan) orsak till, att så många kunna på detta sätt blifva bedragna. Ibland lemna fästekontoren fästebevis, ibland ej. Att de, som vända sig till fästekontoren, få annan plats än de blifvit lofvade, hör emellertid till ordningen för dagen.

I ett af "Københavns Amts Landboforening" år 1886 afgifvet betänkande i tjänstefolksfrågan omtalas bland annat dessa fästekontor på följande sätt:

"Paa de Dage, da Omflytningen af Tjenestefolkene, navnlig paa Landet, gaar for sig, ligner Forholdene i og udenfor et af den slags Fæstekontorer, der her er tale om (de uavtoriserede), nærmest et Slavemarked, og meget af det, der foregaar paa et saadant Sted, kan heller ikke godt betegnes anderledes end som Menneskehandel. Værst handler Fæstemændene dog vist nok mod de fremmede, navnlig de mange svenske Tjenestefolk, af hvilke en ikke ringe Del bliver lokket herover af Fæstemændene, og som saa, naar de er komne herover, maa tage til Takke med den Plads og de Vilkaar, som det behager Fæstemanden at byde dem. Kan en ung Pige, der er fæstet i Sverig til en Lærerindeplads, fra Fæstekontoret sendes ud til en Herregaard som Malkepige, saa er næsten ikke mere noget umuligt for de Mirakelmænd, der holder Fæstekontorer."

Vanligt är ock att flickorna få mindre lön, än som blifvit utlofvad; så t. ex. utlofvas fri resa och fritt logis, men för bådadera göras sedan afdrag på lönen. Den "fria resan" gifves

ibland sålunda, att agenten i bref sänder flickan ett tryckt kort (ej biljett), som då det aflemnas till kaptenen berättigar till fri resa å ångbåten enligt öfverenskommelse mellan kaptenen och agenten.

Passa flickorna ej för den plats de fått, så mycket bättre; då komma de åter till kontoret och kunna ännu en gång inbringa agenten fästepenningen, hvilken varierar från 10—30 kr. för arbetsgifvare och 5—20 kr. för tjänstsökande förutom ersättning för logis. Ibland tager dock agenten ingen ersättning af de tjänstsökande. När flickorna gå till sin plats, säger agenten: "Finner Ni Eder ej å platsen så kom tillbaka", och en flicka berättade, huru en fästekvinna mött henne å gatan och sagt: "Inte är det möjligt, att Ni längre vill vara kvar å den plats Ni fick. Jag har så goda platser; tag en af dem i stället."

Ofta fästes till fingerade platser. Så fick en flicka betala agenten tolf kronor och reste tjugo mil till den utlofvade platsen. När hon kom fram, fans emellertid ingen plats ledig å egendomen, och hon måste på egen bekostnad resa tjtugo mil tillbaka igen.

Två flickor fingo logis hos en agent i Köpenhamn. Om natten kom agenten in till dem, och det var blott flickornas upprepade hotelser att ropa på polis, som kunde förmå honom att lemna dem i fred.

Äro flickorna vackra, låter kommissionären ofta dagarna gå utan att skaffa dem plats. Han kvarhåller deras betyg, så att de ej kunna söka plats på annat ställe. De komma för hvarje dag i allt större skuld till honom för logis m. m., och tvingas sålunda mången gång att såsom han önskar träda i hans tjänst, då förförelse blir nästa steg. En flicka hade blifvit lofvad god plats, men direkt blifvit bunden i lastens tjänst.

En nu gift kvinna berättade, huru hon och en annan flicka första gången de varit i Danmark på hemresan passerat Köpenhamn, och då ej kunnat få nattlogis på det ställe, dit de hade fått anvisning. De gingo förgäfves från hotell till hotell. I somliga, der de sågo karlar sitta och dricka, tordes de ej gå in, och det blef allt senare på kvällen, utan att de kunde finna något logis, der man ville taga emot dem. Då de så gingo gata upp och ned, började två agenter att förfölja dem och sökte förmå dem att ånyo låta fästa sig; nej, de ville hem till Sverige. Åter gingo de länge och sökte bostad,

agenterna följde dem, och till slut för att ej nödgas tillbringa natten på gatan följde de agenterna till deras hem, och då funnos der före dem tjugu flickor. Agenterna stängde nu in dem och sade, att "nu skulle de fästas till Tyskland, sex månader ginge ju fort, och fina platser skulle de få." Följande morgon kl. 6 kom någon in med kaffe till dem, och då dörren öppnades, passade fyra flickor på och sprungo sin väg och rusade ned till ångbåten; strax derefter kommo tolf af de andra flickorna springande, så fort de orkade. De hade också lyckats slippa ut. Huru det gick med de öfriga fyra visste hon ej.

Händer det sålunda, att genom fästekontoren en helt annan plats och en betydligt mindre lön vinnes, än hvad som utlofvats, och äro äfven de sedliga farorna stora, så finnes dessutom ännu en anledning för de svenska tjänsteflickorna att ej vända sig till fästekontoren. De besätta neml. såsom regel dåliga platser med dåligt folk. Agenternas anseende är sådant, att de hyggliga arbetsgifvarne i Danmark, liksom ock de hyggliga arbetssökandena i Sverige, bjuda till att reda sig dem förutan. I Småland hörde man jemt sägas: "Ja, inte kunde man tordas vända sig till fästekontoren" och i Kristianstad, der utvandringen sker genom fästekontoren sades, att det var stadens sämsta befolkning som utvandrade.

I Danmark har man ögat öppet för agenternas skändliga beteende och pressen angriper dem gång på gång. Artiklar med rubriker: "Kampen om Svenskere", "Handel med Menne-sker", "Svenskt slafif i Danmark" tala i de skarpaste ordalag om de nu rådande förhållandena. Så skrives d. 6 april 1888.

"En af vore mest berygtede Uavtoriserede Fæstemænd, der særlig ekcellerer i svenske Malkepiger til Landet, har et Logis-hus knyttet til sin Forretning. Dette skal sikkert ikke bidrage til at fremme en god Moral, saa meget mere, eftersom For-retningsmanden er en misliebig Person, der har siddet 12 Aar i Tugthuset" och "Enkelte Uavtoriserede holder mere end *en* Forretning. Hvad Mening skal man f. Eks. danne sig om en af disse Personer, som skal skaffe Pigerne Pladser, naar man erfarer, at han har to Fæstekontorer i Byen og samtidig er — Bordelvärt i en af vore mest berygtede Gader?"

Förarbete lär pågå för utarbetandet af en ny Tyendelov och ny lag för agenter. Men redan nu har dock från dansk sida ett vackert inlägg till förmån för våra svenska flickor

gjorts af *Dansk Kvindesamfund*, som genom sitt *avtoriserede Fæstekontor* med största intresse arbetar äfven för dem. Det var detta samfund, som först fäste Fredrika-Bremer-Förbundets uppmärksamhet på den dåliga behandling, för hvilken de svenska flickorna ofta voro utsatta vid ankomsten till Köpenhamn. Samfundets derefter visade välvilja och tillmötesgående förtjäna ock varm tacksamhet af alla svenska män och kvinnor, som hafva hjärta för våra stackars utvandrande landsmaninnor.

Den af Fredrika-Bremer-Förbundet tillsatta komitén för motarbetande af svenska tjänstflickors utvandring till Danmark utsände under våren 1889 till alla pastorsembeten i södra Sverige anvisningskort å Dansk Kvindesamfunds avtoriserede Fæstekontor, och det har visat sig, att dessa anvisningskort varit ganska flitigt begagnade. Under tiden nov. 1888—okt. 1889 fingo enligt underrättelse derifrån 98 svenska flickor genom kontoret plats i Köpenhamn och 28 plats å landet. 10 flickor hade bott fritt å kontoret intill dess plats anskaffats eller de återvändt till hemlandet. Dessutom har kontoret i öfrigt hjälpt med råd och dåd. Så t. ex. berättades, huru två svenska flickor, som sågo hyggliga och anständiga ut, inkommo å Dansk Kvindesamfunds kontor och bodde der flera dagar, men de ville gärna hafva plats å samma ställe och i Köpenhamn, och det var därför svårt finna plats åt dem. En dag mötte de en fru, som lofvade dem stor lön, fri resa och andra förmåner. Hon följde dem till kontoret, men då hon der ej ville uppgifva sitt namn, afråddes flickorna att anförtro sig åt henne. Efter en stund gingo flickorna ut, och frun stod då kvar utanför väntande på dem och öfvertalade dem till att säga ja. Flickorna återvände efter sina saker till kontoret, der man rådde dem att åtminstone fordra skriftlig uppgörelse, men då detta af flickorna sattes i fråga, försvann frun helt hastigt och det hela gick om intet.

Jag har så länge uppehållit mig vid fæstekontoren, emedan jag anser, att många af de faror för hvilka våra svenska flickor utsättas härleda sig från dem. I nästa nummer vill jag redogöra för de svenska flickornas ställning å de danska egendomarna samt för utvandringens svåra följder för såväl individen som för landet.

(Forts.)

Från ett skånskt fiskläge.

af

Cecilia Holmberg, f. Bååth.

Det har ett par år varit min bästa sommarnjutning att resa ned till den gamla kära skånska kusten med dess många mer eller mindre tilldragande fisklägen. Och ehuru jag ingalunda skulle vilja säga något förringande vare sig om "Böste löje" eller "Smyge huk," som ligga och sola sig nere på Söderslättis ljungevuxna låga östersjökust och till hvilka jag står i skuld för månget godt glas mjölk efter månget pärlfriskt bad, så tillhör dock min bästa fisklägeskärlek det vackra Arild på Kullens norra sluttning åt Schelderviken. Det är ej min afsigt att här skildra hvarken detta ställes egendomliga friska skönhet eller Kullabergs vilda klippbranter; det vore endast att förtaga öfverraskningen för alla dem, som jag hoppas skola söka upp denna vackra lilla fläck i gamla Sverige, ty öfverraskningen är stor och alldeles oväntad, då man så godt som i ett nu slungas från den rika Höganässlätten in i denna lilla värld af idyll, klippor och bränningar.

Jag kom endast att så lifligt tänka på en sommarmorgon, då jag, nyss anländ till stället efter flera års bortovaro, företog min älsklingspromenad längs strandklipporna. Arilds läge är skönt i alla dagrar, vare sig luften är grå och tung och går i ett med hafvet, som då också ligger blytungt och orörligt, eller om de af Wirsén så mycket omtyckta och besjungna "blåa dagrarna" bilda "slöjor af eterisk tyll" öfver Arilds hafsdyll, eller till slut om, som nu på denna morgon, haf och himmel äro blå, ej eteriskt beslöjade, utan friskt kraftigt blå med solfylld luft och skarp nordvestvind, som piska bränningarna i hvita skumhvirflar emot Kullabergs trasiga hållar; strandviporna skriade, medan små bleka sandblommor drogo hvita fjärilar till sig; ute på klipporna lekte lägets barn, lekte strandning, stodo karlavulet längst ute på skäret och pekade utåt de upprörda vågorna på det låtsade vraket, med hållning som deras fäder, då desse bärga de "förlorade" som kommit Kullaberg för nära; plötsligt slogo ett par stora sjöfåglar ned i vattnet, döko i böljorna, leken var glömd, och hela skaran barn störtade plumsande öfver stenar och klippor för att skrämma upp de ovanliga fåglarna och få se dem flyga: "det är 'måger'", sade mig en liten andtruten ifrig tös i lintygsärmar och oredigt blåntottshår, "och de komma aldrig utan emot storm."

Men ännu blåste vinden endast frisk och sval, och jag fortsatte min färd längs stranden bort åt Tångahallar till; der ofvan i skogs-

brynet låg ett hus, en liten gård, den jag hade gömt i mitt minne sedan år tillbaka och nu gärna ville återse. Vägen gick förbi vilda klippartier, der den gröna åkern nådde ut till branten och der stengärdesgården följde en rad af stormen piskade sneda almar; djupt nedanför hördes bränningens sorl; vildrosor, "snärjebär", ormbunkar klängde mellan stenarna, och hassel växte i skrefvorna. Hvilken färgprakt! Åkerrenarna lyste klart gröna tätt intill den hvassa bjärtröda klippan; bakom det mörka snåret uppstack en röd husgafvel med hvita knutar, Kullabergsväggen sköt fram kal, nästan mörkviolett, och den höglå Schelderviken

"Kastar långa böljor
lätt mot Tångahallar.

— — — — —
Fiskarns tös, som trafvar
jämt å sträfsam backe,
kännes väl igen på
liten lingul nacke" — — —

om tösen var densamma är temligen ovisst, men lingult hår hade hon, och muntert blickade hon, då hon visade mig gångstigen upp för branten till bokskogen deruppe, hög och tät. Och här låg gården, alldeles sig lik, som då jag sist såg den, såsom jag sedan sett den i mina tankar, sett den, ej med denna klara höstliga dager, utan i det vemodstöcken, som lagt sig öfver all naturens fågning här uppe, ett vemod, som jag sett skymta i de människors ögon, som då bodde här och som väl ännu finnas kvar: en aldrig helad sorg öfver den skara af tre små ljushåriga älsklingar, som döden tog en vinterdag, då den vackra frun derinne ensam stred med förtviflan och hennes man förde sitt skepp långt på fjärran haf.

Vacker låg nu gården der, alldeles sig lik; flaggstången stod kvar vid gafveln bakom stengärdesgården med den lilla gröna grinden; skogen var fuktig af regn, höga bokar skuggade in öfver gården; — här uppe ser man ej den låga stranden nedanför; det gröna hafrefältet tyckes gå i ett med hafvet; — men man ser hela vikens rundning bort åt Engelholm, man ser klipporna på lägets andra sida, men af läget ser man endast en och annan skorsten.

Här är ensligt, friskt och stilla; ej ett ljud annat än skogens sus och bränningens dån; hafvet är det enda, det eviga sällskapet för dem, som bo här uppe. — Inne på den lilla gården är en blomrik rabatt. Den ståtliga, sorgbundna husmodern älskar blommorna, som vore de hennes barn; hon vårdar dem och vakar öfver dem, hon har

ej hjärta att bryta en enda, vill ej se dem hastigt vissna — det är, som om hon då tänkte på de tre, som sjukdomen och döden så plötsligt tog. Men dessa båda ensamma här uppe känna sig dock ej allena: de ha ju hafvet och, som husfrun stilla yttrade, då hon följde mig ett stycke på väg, "så får man ju lära att vara tålig!" — "Tålig, ja tålig," han sade så med, gamle Knut Laveson nere i läget.

Och honom har tiden hunnit lära den eljes så svåra konsten: att vara tålig, något som dock tyckes utmärka denna förnöjsamma, hederliga fiskarbefolkning, från den fattige fiskaren till den eget skepp förande kaptenen.

Men gamle Knut är lägets äldste, är 81 år. Han är farbror och morbror till många äldre och, om ej direkt så dock i figurlig mening "bestefar" för en hel skara af lägets yngre invånare. Han bodde ännu i den stuga, der större delen af hans lif förrunnit: stugan och båten, utom dessa har han knappast varit. Men han är mer än *endast* lägets äldste: väl är han bara en tarflig gammal fiskare, nedtjärad och rödögd, men ur blicken lyser just detta tålmod, som af många onda dagar lärt sig bli bofast der, det lyser en gammal mans erfarenhet; visserligen en tarflig gammal fiskare — men som mycket tänkt och mycket pröfvat, och som till slutbehållning vunnit en fromhet och förnöjsamhet, som griper och förödmjucar, på samma gång som han i sitt enkla tal åt en hvar förmår gifva lärdomar, ofta både sanna och djupa. Han äger intet af den djärfva barskhet, som företrädesvis karaktäriserar Skagens och Drachmanns hjälte, den gamle fiskaren Lars Kruse; han har ej utfört hjältebragder som denne, men han ingifver en känsla, som aldrig Lars Kruse med sina medaljer lyckas väcka, hur stor beundran och hur lifligt intresse man hyser för honom; han väcker vördnad.

Då jag skulle söka upp honom i hans stuga, voro på den lilla gården ett par kvinnor i ifrigt arbete med att laga nät och fälla hvita lappar till de "bagare," de i kobbarna fastsatta käppar, som skulle utmärka stället, der näringarne nedsänkts.

"Goddag," sade jag till en af kvinnorna, "jag kommer med hälsning från B..." och jag nämde namnet på en af våra yngre författare, som legat på Arild en sommar och då mycket sällskapet med Knut Laveson, hvars hela hjärta hau vunnit.

"Far, far!" ropade kvinnan, "här är ett herskap, som hälsar från B..."

Små korta, hastiga steg, utmärkande för gammalt folk, som äro böjda och stela i knäna, hördes emot stenläggningen i en liten bakgård,

och fram kom Knut Laveson med den stora blå mössan något ner i nacken, med sjömansylletröja och stora beckbyxor ofvanpå ett par andra af vadmal, och så brådt fick den gamle vid att höra det honom så kära namnet, att han ej gaf sig tid helt afdraga beckplaggen, dem han endast använde vid sitt arbete att tjära näringar, utan kom med dem till hälften afdragna.

Månget af de samtal, jag haft med Knut Laveson, står lifligt för mitt minne; han är i sitt ofta med ordstäf, småvers och bibelspråk fyndigt inflickade tal liksom i sitt väsen, der han trots de röda ögonlocken ännu klarögd vänligt blickar på oss genom de stora mässingsglasögonen, en hel personlighet, trofast och minnesgod, som folket här i allmänhet, väl värd både att lära känna och aftaga hatten för.

Det namn, jag nämt, löste genast Knut Lavesons tunga; till den, som kom med en sådan hälsning, kunde han för visst ha tillit och tala fritt inför, på samma gång som minnen från en hel sommars många samspråk strömmade på honom och tvungo honom att riktigt tala ut. Han talar också gärna långa stunder, och då liksom i sin gång kort, afbrutet, följande sin egen tankegång, men oftast förunderligt rikt; hans inre lif rör sig ännu friskt och varmt.

"Det var mig en stor glädje att höra frå *honom*," sade gamle Knut Laveson, halft upprörd, helt glad, "det var den bästa karl, som nånsin va't på läget — en sådan kommer det aldrig mera hit —"

"Ja *han*" — — sade kvinnan, som band garn på gården, i det hon vände sig om och lät nätet sjunka, "han var med oss, när det brann här — och han sparde sig inte — han stod bland oss och arbetade som en af oss — —"

"Jag har många gånger önskat se honom igen, innan jag dör, men nu ä' jag li'aväl så gla' att ha' hört frå'n. Han mins nock sin gamle Knut Laveson, — — jag har tänkt skriva till'en — nu skall jag minsann också göra det. — — Jag hade en gammal bok, en poetisk bok, som jag ärfte; den var frå 1716, och den ville han så gärna ha — — men jag kunde inte ge honom den, förrän jag frågat döttrarna — fast," tillade gubben smått förlägen, "jag gör nog som jag vill, — men så fick han den, emot att jag skulle få någon af hans egna böcker — och jag fick två stycken; ja, jag kände så godt igen mig själf i den: han går mellan husen och vankar i sina egna tankar — ja, det är jag det — och så han, den tullige i träskorna, han som tog tonen frå' klockaren — han går der oppe i läget ännu —"

"Är Knut Laveson alldeles ensam nu?"

"Nej — jag har nu denna dottren min — men alla mina pågar ä' borta; den äldste gaf sig ut me det skepp, som hette Arild, liksom

läget här, men så rymde han frå' det och har aldrig hörts af sedan — det är nu 22 år se'n; en är död och begrafven i en stad, som heter Livorna, en annan föll i sydamerikanska kriget, och den fjärde, han ja," sade gubben med gråten i halsen — "det har hänt mig så underbart — han, min yngste, reste ut för 16 år sedan, och har aldrig låtit höra af sig, och jag trodde honom död för längese'n — och så nu i sommar kommer det ett bref med hans porträtt — han var en vacker pöjk, så klar i synen — pengar va' det inte i brevet, jag tänkte inte håller på det, inte på en enda skelling, jag blef bara gla'," sade Knut Laveson, i det han upprörd torkade sig i ögonen, "brevet skall jag visa; svaret skref jag själf, men se utanskriften, den skref jag så fåkunnigt; det skulle till San Francisco, och här var då en sådan god herre, en reda'tör långt oppe frå' landet, som var nygift och bodde der henne på krogen hos mor Cilla, der herskaperna, som bada, äta middag; och han hjälpte mig, och han till och med betalte post-portot — det var nu hans godhet. Ja, det kom ju i tidningen se'n," gubben såg rakt framför sig under den breda mösskärmen och med ett uttryck af förlägen stolthet: att ha "stått i tidningen" var den största ära, som någonsin vederfarits honom; "och så skref jag och tacka," härmed uppdrog han med mycken svårighet ur byxfickan ett hoprulladt, nedtjäradt papper, viradt kring en blyerts: "jag skref af'et för att ha det och läsa det — tag det nu och skicka det till B. . . , han skulle nock bli gla', om han fick se det." — —

Brevet var riktigt bra skrifvet med stor redig stil, och gubben bar det alltid på sig, det var hans stolthet. På hans önskan afskref jag det. I all sin originella naivitet bar det prägeln af Knut Lavesons både styrka och svaghet: trofast tacksamhet och då och då en flaska "bir" nere i "mor Cillas" krogstuga, jämte stoltheten öfver att vara en "observerad" person:

Min goda herr Redatör!

Min blygsel är ganska stor, om jag vågade eller ej, att skrifva några rader till Herr Redatören; ena dagen kom efter den andra altså när jag gick för mig själf tyktes det liksom ropa i örat skrif till den Goda Herrn, och tacka Honom så godt du kan för den glädjefulla annonsen i tidningen n:o 80; jag trodde ej att jag på gamla dagar sådan heder skulle få erfara, ty när tidningen kom till mor Sella blef intet litet uppståndelse bland Herrskaperna, alla ville läsa den både Herrar och fruar ifrån en till en annan, så att jag själf knappast fick tid att läsa den. till slut fick vår klockare veta om tidningen och (med önskan) få läsa den ho hvet, om intet Presten med fick läsa den och så är jag genom detsama både känd och hälsad

af alla, mången säger till mor Sella gif den gamle en half bir och alt är väl. Försmå nu ej min enfaldiga tusengångertack för all godhet mig är bevist: ty så har jag läst och så står det skrifvet: har någon bevist dig ära och godt förglömmet du det är dig stor spott; ty det är både för gammal och ung, att tacklös gärning är alltid tung — för ro skull, om jag får litet plasera, så är min önskan den att den första handvärkare som behöfves i Edert hus måtte vara vaggemakaren, all annan godhet är ock bra, men denna önskan är alt god och välkommen af såta makar. Lefven väl, Lefven väl! Gud välsigne Eder säger den gamle

Knut Laveson.

Då vi läst brevet, räckte oss gubben sitt eget till sonen samt dennes, som innehöll redogörelsen om, huru hans lif förflutit dessa 16 år, en enkel berättelse om ett hårdt och sträfsamt lif i främmande land, der nu längtan efter att höra från hemmet gripit honom. Knut Lavesons svar visade, liksom nyss återgifna bref, att han praktiserar sin teori angående brefskrifning, den han vid ett annat tillfälle meddelade mig: "vår gamle skolmästare sa' alltid: när ni skrifer, pöjkar, så sitt aldrig och fundera, utan låtsas, som om den, du vill skriva tell, sitter vid din sida — och skrif såsom du skulle tala tell'en — det går bäst — —"

"Kom nu med, Knut Laveson, och drick en half bir hos "mor Cilla" — Drink!... Skål!"

Gubben tog ett litet hopp af glädje: "då ä' det nock bäst, jag tar byxorna åf mig —" dottern halp honom helt och hållet af med beckplaggen, och med små lätta steg skyndade han in i huset, att tvätta bort tjäran.

Sedan han satt sig tillrätta i lägets krogstuga, styrd af mor Cilla — lägets myndigaste kvinna, alla badgästers värdinna — lagt sin stora mössa på ena knät, strukit upp sitt ännu rika grå hår och fått sin halfva öl framför sig, var Knut Laveson en fullkomligt lycklig man. — — "Gud har nu alltid varit min hjälp: min och allas förtröstan vare till honom, så går allt väl, och inte har jag behöft bettla än, och inte håller jag behöft att begära hjälp åf församlingen och gå i vägen för någon annan, som kunde behöfva det bättre än jag, för ännu kan jag arbeta, och det är då inte förbjudet. Jag har bara tre små pöjkar med i båten, men vi manövrerar oss ändå; berätta det för B... så blir han gla'; mins han männe ännu den visan, jag lärde'n? — det var en sådan utmärkt visa," och dermed började Knut Laveson med ett visst rytmiskt fall i tonen och med åtskilliga afvikelser från originalet föredraga följande:

Ack, hur hastigt flyktar ej menuten
 ingen dödlig hindra kan dess lopp,
 knapt den börjad är, förrn den är sluten,
 knapt den hinner öppna rosens knopp,
 men likväl kan på den samma komma
 både kärleken och hatets agg,
 mången liten eldig låga flamma,
 mången såras utaf smärtans tagg.

Så njut då glädjen hvar menut af lifvet
 gör det goda, gör det nyttiga,
 gif en skärf af det, som dig är gifvet
 åt den usla och den torftiga,
 då skall du i dödsmenuten smaka
 lugn och styrka, och i döden säll
 kasta nöjd en tacksam blick tillbaka,
 slumra roligt in den sista kväll — — —”

”Stod den visan i boken, han fick?”

”Ah nej”, sade en medelålders kvinna, som satt och band not vid fönstret, ”den boken var åf våra förfäder.”

”Den var åf en som hette Runius,” sade Knut Laveson — ”den sto’ i boken; det var en utmärkt bok. Läs den! — Det är så förunderligt, att en människa kan komma med sådana anstalter; poet är något, som skall komma regnande ned i hufvudet. Lärdom vill nog till, men inte alla lärda ä’ poeter — —; den här visan lärde B... åf mig; men melodien, den fick han inte med, fast jag gärna sjöng den, för jag har varit både med lustigt och olustigt folk, sjungit med dem som har sjungit, och gråtit med dem har gråtit.”

”Det är en utmärkt melodi till den visan,” afbröt kvinnan vid fönstret, Catrina, krogvärdinnans, mor Cillas syster och gubbens systerdotter, och började sjunga första versen; att vara beslägtad med mor Cilla, som härskar öfver så många fina badherskaper, är en stor heder på Arilds läge, och gamle Knut ser visst på en och säger med själfkänsla: ”se, jag är hinnas morbror, mor Cillas der.”

Med klar ehuru något svag stämma tog så Knut upp andra värset och sjöng visan ut. En och annan af de i mor Cillas stuga boende ”herskaperne”, som undrade öfver den ovanliga duetten, tittade in genom dörren, men Knut lät ej störa sig; han hade nu kommit riktigt i tagen — han är lägets sagoförtäljare och berättar väl — och gaf mig efter visans slut till bästa åtskilliga berättelser om ”förlorningar” på den tid, då ännu inte ”rackettskjutning” brukades. Men han

hade lärt mig att med vissa förbehåll lyssna till dessa hans glansnummer, "ty," hade han en gång anförtrött mig, "här var en gång en fru frá' Helsingborg, som reste omkring och ville ha historier — jag visste inte, hva' jag skulle hitta på, och så måtte jag ljuga 'na så full med historier — och se'n har jag läst dem tryckta i bok! — — —"

Vänskapen mellan mig och Knut Laveson stadfästes än ytterligare under de följande dagarna genom några rullar tobak till hans vinterförråd och en och annan flaska öl hos mor Cilla. Ofta nog vankade gubben ovanligt fundersam omkring; brevet, som skulle skrivas och sändas med mig till B . . . , låg honom i tankarna: "han ska' nock ble gla' och få bref frá' mig," sade gubben med tillförsigt, hvarje gång vi möttes i någon af lägets små trånga gator.

Dagen före min afresa tittade jag tidigt på morgonen in i Knuts stuga för att få det märkvärdiga brevet; han satt vid det öppna fönstret, med glasögon på näsan och fördjupad i sin skrifning. Stugan var sådan han innehåft den jämt i 60 år; liten och trång, med en fyrspis, en bänk, en säng och ett slagbord vid fönstret, som stod öppet, så att den friska hafsvinden flägtade in i rummet. Fiskare eller kustbefolkningen i allmänhet skiljer sig från den öfriga allmogen ej minst deri, att de veta sätta pris på den friska luften, och då man eljes på landet sällan om ens någonsin ser ett öppet fönster, så är förhållandet ett annat i lägena. Sjöfolk, som äro vana att fylla sina lungor med den friska hafsluften, tycka sig i fara att kvävas i den intäpta stugan, därför: upp med fönstren och vinden in!

Som helt ung, 22 år gammal, hade Knut Laveson flyttat in i denna stuga med sin 20 åriga hustru, båda från en af de öfre Kullagårdarna. "Hon var nock en grann tös," kan man få höra Knut berättas, "men hon var bra arg; jag hade då inte mycket ondt å'et, för jag låg så mycket ute: en och hvar må skiljas åt, men aldrig uti sinne, som det heter; men: kör ut naturen med en stång, den kommer nock igen en gång, och fast det var fasligt väl, strax jag kom hem, så räckte aldrig den glädjen länge — när jag hade varit hemma ett par dar, var det slut med det igen — och barnen, dem tukta hon, så det small i arken. — — Jag försökte nock att vara tålig, för det skall man ju, men: aldrig så uselt järn, så är det ändå nå't stål i 'et, och om man spottar länge på stenen, så blir den våt till sist. Och man kan inte lefva så efter skriften, fast det står ju, att man skall vända den andra kinden till, då man får en örfil. — — — Hur det kan bli i en annan värld, det vet man inte, men det är alltid bäst att vara ödmjuk, för Herren står emot de högfärdiga; det står så i den boken B . . . fick:

jättar kunna intet komma in i himmelriket, ty dörren är för låg och de vilja intet bocka sig. — Men när hon låg i de sista tagen, så sa' hon: "du ska' förlåta mig, Knut, för jag har inte varit rekti' emot dig," och det va' ord, jag aldrig väntat få höra af'na, så jag sa': "gå du i Herrans frid till hvila, något ondt skall aldrig jag tänka på din graf."

Denna berättelse stod för mig, då jag nu satt på sängkanten i gubbens kammare och väntade, att han skulle skriva ut sitt bref. På bordet lågo diktböckerna, som B . . . gifvit honom, samt några af Valdenströms skrifter. Själf hade han nyss hemkommit från sjön efter att ha ensam dragit in 20 näringar med en fattig fångst af ej fullt en val sill, men "man får vara tålig," och gubben klagade ej öfver det hårda slitet för en knapp föda. Och oakadt det hårda arbetet darrade ej hans krokiga, nedtjärade hand, hans handstil var lika redig, som hans tanke var klar.

Sextio år i denna lilla stuga!

Under dessa sextio år hade det ena dygnet varit det andra likt: om dagen ute i viken att sätta näringar, och om natten ute i samma vik att draga dem in; hemma en knapp hvila och en tråkig hustru. Och så småningom hade stugan blifvit fylld af små, som efterhand vuxit upp och åter försvunnit, somliga alldeles spårlöst i främmande land; och den en gång "granna tösen" hade blifvit gammal och, som kvinnorna vid kusten, färad och väderbiten i ansigtet, och Knut Laveson själf likaså; men till slut hade de dock skilts i frid och försoning, utan många ord, men dock nog för att allt bittert och sträft för alltid skulle vara utplånadt ur den efterlevandes minne och hjärta. — Och nu på sistone hade denna oväntade fröjd hänt honom, brefvet från sonen, "ett svar," som han trodde, "på alla de suckar han höjt med bön om någon underrättelse från den saknade." Och i sammanhang härmed detta nya intresse, denna brefskrifning, som för den gamles lifliga ande blef som en bro öfver till en rikare värld.

Och inom denna enkla ram, hvilket lif rikt på pligttroget arbete, på själfuppfostande kraft att väja undan för ett hetsigt sinne, hvilken ödmjukhet, fromhet, och först och sist hvilket tålmod. Saktmodig och tålig och dock en karl för sin hatt, det var Knut Laveson, och med verklig vördnad blickade jag på det öfver papperet nedlutade lurfviga grå hufvudet.

Men nu var brefvet färdigt. Knut Laveson nedlade pennan, strök upp sin gråa lugg och torkade med handens baksida svetten ur pannan. Belåten med sitt verk räckte han mig brefvet att läsa högt:

Min goda B . . . . Lef Väl!

Ju längre tid desto välkomnare torde det kanhända vara, jag har flera gånger tänkt att skriva några rader, tag ej till misstyecke mina enfaldiga ord: Herrn vet, jag är en olärd mau, dock välment, mitt hjärta är bundet med mycken förtrolighet till herr B . . . och i synnerhet för alla goda hälsningar. — — —

Efter en berättelse om sonens bref och den gode "redatörens" ingripande lydte slutet:

"Nu vänder jag mig till herr B . . . . och säger: ungarlifvet är väl godt, men en god hälft ännu bättre, i synnerhet som tiden ilar och kalla vintern tillstundar, hvem värmer sängen? — Nu vill jag sluta mitt bref. Jag vill vara uppriktig och andäktig Gud Välsigne oss och alla. Ty Fromhet och dögd, tukt ära också, man mer än guldet skatta må, när guldet försvinner, man vet ej hvar, så står dock dögd och Fromhet kvar. Lef väl! Lef väl! säger den gamle

Knut Laveson.

P. S. Nu har jag fyllt 81 år Gud! hvet om jag lefver till nästa vår min darrande hand för mig spår."

Då jag kom till "ungarlifvet," skrattade gubben för sig själf, så tårarna runno, aftorkade dem sedan med handen och plirade klipskt: "det skall roa honom, det skulle ju vara lite plaser med i det; han var en så skämtsam herre!"

"Farväl Knut Laveson, stå nu på sig i vinter!"

"Gud får komma, när han vill, det är min tröst —" och med klar blick sade han farväl med många tacksägelsor och hälsningar till hans käre herr B . . . .

Men ofta ljuda för mig hans så ofta upprepade ord: tålig, ja tålig; och jag tycker mig då se gamle Knut, grå och böjd, vankande "i sina egna tankar" mellan Arilds läges små hus och kojor, numera endast väntande på, att "Gud skall komma." — Och från honom vandrar min tanke till den vackra sorgsna kvinnan i gården deruppe mellan bokarna, der hon går så vänligt och pysslar och allt emellanåt med en suck tungsint blickar ut öfver Schelderviken, som

"— kastar långa böljor
lätt mot Tångahallar."

Brev til Dagny fra Kristiania.

16/12—89.

Kristiania har i den senere tid været mest optaget af fabrikgigernes strike, forsvarsforeningen og kvindernes storartede tilslutning til den og af de nye böger til jul, fremfor alle da *Guds Veie*.

Striken er som bekjendt afsluttet med at de stakkels piger har gjenoptaget sit arbejde paa de gamle betingelser. Dog kan man haabe at den opsigst og tilslutning sagen har vakt og den generositet som saa mange kunstnere og fremragende mænd og kvinder har vist mod de strikende, ikke vil være uden indflydelse paa de arbejdendes fremtidige vilkaar. De har selv fölt sympati og solidaritet fra sine medmenneskers side, fölt at mennesker fölte for dem, dette forhold vil vel ogsaa virke til at det nye lönningsregulativ blir dem gunstigere. Med menneskenes öine paa sig blir fölelsen af ansvar stærkere. — Kvindereisningen i Forsvarssagen har som tilstrækkelig sees af aviserne vundet forsvaret mange penge og megen tilslutning, men ogsaa, hvad mindre kommer frem offentlig, adskillig modstand och kritik. Denne bestaar da i: Man finder at alt det staak er unödigen at henkalde det krigslystne Europas opmærksomhed paa et lidet land der fremfor alt bör se i krig at være neutral; man finder at det er usandt, naar kvinder her i landet *giver*, thi de som har noget er saa faa, at det er et ganske forsvindende antal; de andres eiendom for saa vidt som den findes, eies og disponeres over af deres mænd, saa det at kvinder *giver* er humbug. Man finder ogsaa at krig bör ikke være kvinders interesse, kan ikke være det. Det er dem som bringer til verden med smerte de mennesker som krigen dræber, alene derfor blir deres forhold et andet. Foreninger for neutralitet, for pleie af syge og saarede i felt det er kvindernes sag. — Dette er gammeldags, men intet kan være mere gammeldags end selve kvindernes opraab. Det var tydeligt skrevet af en mand og indeholdt alt det som mænd finder at kvinder bör föle, ligesom tydeligvis hele kvindernes deltagelse var mænds værk. — Det væsentlige der haabes opnaaet er vel at storthinget ikke kan blive ved at knappe af paa bevilningerne til forsvaret ligeover

for en saadan folkestemning, men selve dette politiske kandestøberi, ved privat initiativ at gribe ind i hvad der var regjeringens og stortingets pligt og ret at arbeide for, selve dette afkjøler ogsaa mange. Baade striken og forsvarssagen fik forøget fart og interesse ved Björnsons indgriben, til fordel for striken, mod forsvarsbevægelsen. Det hele endte med den almindelige Björne-jagt som er det ikke sjældne og ikke opbyggelige skuespil i vor presse og som, hvad man ellers kan tænke og mene, blot fordi den er alles krig mod en, blir afskyelig for retsindige mennesker.

Alt dette kom saa meget mere ubehageligt som Guds Veie har vundet megen sympati og beundring. Kjendere er enige om at sætte den hoit over "Det flager". Det flager flöd over alle bredder, i Guds Veie er compositionen ganske anderledes enkel og concentreret, men grundtanken og konflikten rammer det centrale i kristendommen. Kristus var præst og læge, det var gjennem deres syge legemer han naade menneskenes sjæle. Nu er præsterne ikke mere læger, lægerne ikke mere præster. Tvertom, de som skulde arbeide sammen arbeider hinanden imod. I Kristi liv, i Kristi lære var gjerning og tro uadskillige. Kristi kirke, især da den lutherske har sat troen i höisædet og regner ikke gjerningerne som saadanne med i kristenlivet, men de foragtede gjerninger optages af de humane, som igjen fornægter og foragter kristentroen. Saaledes er det blevet skilt og splittet som skulde være og var et. Denne splittelse er tyngdpunktet i Björnsons bog. Den kulminerer mellem præsten og lægen ved et sygeleie, skildret saa som kun en første rangs digter kan det og Björnsons store seier her er at han har ladet præsten handle saa, at man maa være enig med præsten og sige: han kunde ikke, han burde ikke gjøre andelede. Men i den ædle strid faar lægen siden overtaget og afnöder præsten den indrømmelse: "Der bra folk gaar der er Guds veie" —. Bogen bærer hel igjennem en mægtig aands stempel og er fuld af saa fine detaljer og saa træffende psykologisk karakteristisk, som kun kan findes hos en digter af Björnsons lyriske og dramatiske rang.

Björnsons bog staar paa en höide for sig selv og rager op over al anden julelitteratur. Maa det dog vare mig tilladt blandt bögerne paa det norske julebord at fremhæve for Dagnys læserinder "*Kvinder*" af fru Anna Munch, en kraftig, varm,

talentfuld bog, et energisk indlæg mod bohême-literaturen og bohême-standpunktet, farverig i sine detaljer, interessant og livlig i sin udvikling. At den ikke kan være *udelt* behagelig at læse følger med nödvendighed af selve stoffet, skjönt discret behandlet. Vi har visselig her en meget lovende ny forfatterinde. Selve sprogbehandlingen og den plastiske relief hos enhver af personerne, sammen med stilens personlige glöd röber en afgjort begavelse.

Fröken Charlotte Koren, forf. af *Gjertrud, Hans Skjæbne* o. fl. har sendt hjem fra England, hvor hun længe har opholdt sig, *Agga*, der foregaar i England og skildrer engelsk natur, liv og mennesker baade i London og på landet med megen finhed og liv. Man faar lyst til att reise til England ag at tage Agga med som guide. De fleste vil læse den med megen interesse, let, behageligt og dannet skrevet som den er. Sympatisk og endog gribende er skildringen af den elskelige for fattigdom sygdom og nöd opofrende miss Grabam og man ser af hendes prædiken og færden blandt samfundets bærme at det er fra England exemplet er kommet til den filantropiske virksomhed, der har skaffet mange af vore damer en saa smuk og velfortjent anseelse.

Til Fredrika-Bremer-förbundets udvalg af börne- och ungdoms literatur vil jeg tillade mig att anbefale. Illustreret Tidende för börn udgivet af Nordahl Rolfsen, med interessant og livlig text, smukke illustrationer lege, rebus, o. s. v. og *En gammel præstegaard* af Karen Stenersen, en sandfærdig skildring af en gammeldags norsk præstegaard og dens beboere, fordringslös, elskværdig, eiendommelig og tiltrækkende for ung og gammel.

M. S.

Marie Zakrzewska.

Denna utmärkta kvinna, hvars namn är nära förknippadt med en af kvinnosakens största segrar, — henne måste jag uppsöka strax första dagen, då jag kom till Boston, detta paradiset för kvinnor, särskildt för "emanciperade" medlemmar af könet.

Jag fann henne tillika med hennes vän, Julia Sprague, f. d. lärarinna, i en villa vid utkanten af staden, der dessa två — "a glorious couple" som de med rätta blifvit kallade — skapat sig ett vackert hem, öppet för enhvar, som kommer till dem med sinne för de idéer de själfva lefva och verka för.

Sedermera återsåg jag Marie Zakrzewska vid många olika tillfällen. Jag såg henne då hon, den snart sextioåriga kvinnan, hemkommen efter en hel dag af oafbrutet arbete för att njuta några timmars hvila, fick höra att ett sjukt barn behöfde hennes hjälp och sprang upp så rask som en ung flicka för att skynda till det. Eller då hon i sina konsultationsrum i den centralaste delen af staden tog emot de många yngre och äldre kvinnor af alla samhällsklasser, som kommo till henne med sina egna och sina barns kroppsliga och andliga skröpligheter; och hon då med den för henne egna blandningen af öm moderlighet och lugn myndighet visade sig vara en skicklig *familjeläkare* i ordets egentligaste bemärkelse, i stånd att genomskåda invecklade förhållanden och gifva råd för mer än ögonblickets behof. Eller då hon gästades af landsmän från "das grosse Vaterland" på andra sidan hafvet och med sin öfverlägsna människokännedom och sitt ungdomligt friska intresse tillsamman med dem dryftade dagens brännande frågor. Mest oförgätlig är dock för mig den första kvällen, då jag såg henne i kretsen af hennes elever, omkring tjugu yngre kvinnliga läkare från Boston; jag hörde henne då tillsamman med den enda äldre, som var närvarande, dr. Morton, uppriska sina minnen från deras svåra tid, då de båda hade arbetat på det som varit Marie Zakrzewskas lifsmål, det hvarför hon blef emigrant, nämligen bildandet af en praktisk öfningskola för kvinnliga läkare, ett sjukhus för kvinnor, skött af kvinnor.

Det var lätt nog nu för den frade läkaren, som bäres på händerna af män och kvinnor ur Bostons allra bästa kretsar, att sitta i sitt ombonade hem vid sitt rikliga bord och minnas de dagar, då en skifva fläsk till frukosten varit en eftertraktad lyxartikel för lärare och elever vid hospitalet; då ett årligt teaterbesök varit all den förströelse de unnade sig och då de varit hänvisade till att söka sin praktik bland de lägsta lagren af befolkningen, bland fattiga irländskor, som på samma

gång de begagnade sig af de bildade damernas hjälp, dock med upplåst ringaktning sågo ned på de "emanciperade fruntimren." De unga kvinnor, som sutto rundt omkring Marie Zakrzewska tilljublade henne sitt bifall och sin glädje öfver de segrar hon vunnit. För dem låg nu vägen öppen; men hennes breda panna med det glatta, åt sidorna nerstrukna håret bar prägel af att hvad hon kommit till, det hade hon nått genom kamp.

Det var i New York som Marie Zakrzewska tillsammans med systrarna *Blackwell* (Emily och Elisabeth, den sistnämnda känd äfven hos oss som författare till *Moral Education*) tillkämpat kvinnorna rätt till praktisk utbildning, hvilket dittills varit dem förnekadt trots det att enstaka läkareskolor gifvit dem tillfälle till teoretisk utbildning och examen. Men för att få medel till sjukhusets upprättande hade hon måst vända sig till Boston, så att denna stad äfven i förevarande fall häfdat sitt rykte för att vara den axel, som drifver framåtskridandets hjul i Förenta Staterna. Hon hade skaffat sig tillträde till förmögna familjer, om hvilka hon visste att de hade hjärta för en stor sak; der hade hon talat för sin så varmt och öfvertygande, att man icke blott öppnat sin pung för henne utan också några af döttrarna i dessa hus gifvit sig i lära hos henne, unga kvinnor för hvilka tanken på att blifva läkare varit lika främmande "som den i detta ögonblick skulle vara för en prinsessa af blodet i Europa." Sedan hon fått sjukhuset i New York i gång, hade Marie Zakrzewska följt den uppmaning som ställes till henne att inrätta något liknande i själfva Boston. Hur mycken möda detta kostat, det blir lätt nog bortglömdt nu då man ser den stolta byggning, som bär namnet *New England Hospital for Women*.

Den framgång som M. Z. haft var så mycket märkligare som hon var en främling och i intet afseende haft andra företräden framför vanliga emigranter än sin egen personlighets. Hon hade, innan hon kom till Amerika i sina tankar "idealiserat landets frihet och i synnerhet kvinnans ställning." "Hade jag vetat hvad jag nu efter flera års vistelse i landet vet, skulle jag troligtvis tänkt mig för två gånger, innan jag emigrerade; ty till och med den idealiserade friheten har förlorat en del af sin tjusningsförmåga, då jag betänker hur mycket bättre den kunde vara."

Icke få sorgliga historier har M. Z. att berätta om unga landsmaninnor af god, ja t. o. m. framstående familj, som hon förgäfves sökt rädda från det sorgliga öde de dragit öfver sig genom sin okunnighet och oförmåga att stå på egna ben. Själf var hon af annan tåga. I den stund hennes medel taga slut och hon inga patienter kan få, slår hon sig på affärer, köper ullgarn för sina sista styfrar, pant-

sätter sin klockkedja för att få pengar till att annonsera efter arbeterskor och ger dessa i uppdrag att förfärdiga en modeartikel, för hvilken hon skaffar afsättning hos köpmännen. Då denna vara en tid efter kommer ur bruk, griper hon sig an med en alldeles ny, hvilken liksom den första skaffar henne och hennes lilla skara arbeterskor pengar. Men efter ett års förlopp blir det tydligt för henne, att ehuru hon på detta sätt kan skaffa sig lifsuppehälle, ja kanske förnögenhet, kommer hon dock icke sitt egentliga mål ett steg närmare, vinner icke ens det att lära sig språket (hon hade ej lätt för språk), därför att hon väsentligen har att göra med landsmän; utan tvekan slår hon då strax om och begifver sig med tom börs, men friskt mod och ett oryggligt beslut att underkasta sig hvad det vara må, till ett vestligt universitet för att taga sin examen. Det gjorde hon, trots språket, så bra, att fakulteten ber henne till utmärkelsetecken mottaga den summa hon lånat att studera för.

Hon var tjugufyra år gammal, då hon 1853 lemnade sin fäder-
 nestad Berlin, der hon utbildat sig till barnmorska. Skildringen af
 hennes barndoms- och ungdomslif, gifven af henne själf i bref till en
 väninna (*Life of M. Zakrzewska* by Caroline Dall), är en kvinnohistoria
 af särdeles stort intresse. Många år igenom hade hon lidit för det
 hon kommit till världen som en flicka, med anlag och intressen rigtade
 på annat än det vanliga. "Jag är stolt öfver dig, min dotter", skrif-
 ver hennes far, en för sin politiska radikalism afskedad preussisk of-
 ficier, till henne i Amerika, "men du vållar mig dock mera sorg än
 något annat af mina barn. Vore du en ung man, kunde jag ej finna
 ord nog att uttrycka min glädje och stolthet öfver ditt handlingssätt,
 ty jag vet att du har dig själf att tacka för allt hvad du ut-
 rättar; men du är en kvinna, en svag kvinna, och allt som
 jag kan göra för dig nu är att sörja och gråta. O, min dot-
 ter, vänd om från den olyckliga väg du beträdt; tro mig, frestelsen
 att lefva för mänskligheten, hur lockande den än kan synas, skall
 dock slutligen blott leda dig att inse att allt är fåfänglighet, och att
 otack är världens lön." Samma elände hade följt henne från hennes
 tidigaste barndom. I skolan hade hon till straff för sitt själfständiga
 uppträdande blifvit öfverflyttad från flickklasserna till gossarna. Hon
 tyckte om att vara tillsamman med dem och taga del i deras friluftsl-
 lekar; men på samma gång led hon af att vara utestängd från sällskap
 med lärare och kamrater af sitt eget kön. I sitt elfte år fann hon
 ändtligen en väninna, som hon kunde hängifva sig åt med all den vär-
 me, som låg i hennes natur. Väninnan var katolik, och af idel kärlek
 var Marie till och med betänkt på att öfvergå till samma religion och

blifva nunna tillsammans med henne. Då händer det en dag i skolan, när Marie som vanligt ifrigt uppsöker väninnan, att denna ej vill tala till henne, utan vänder sig bort och brister i gråt. Hennes bikt-fader hade förbjudit henne att umgås med en protestant, och hon tigger och ber att Marie så snart som möjligt skall blifva katolik. "En kort stund såg jag på henne, djupt uppskakad och mera bedröfvad å hennes än å mina egna vägnar. Så vände jag mig plötsligt bort, utan att säga ett enda ord. Jag hade fått ögonen öppna för katolska kyrkans tyranni, och den hade mist en blifvande proselyt. Jag närmade mig aldrig mer min väninna och talade aldrig med henne mer i skolan."

Maries mor hade, då fadren förlorade sin tjänst, tagit barnmorske-examen och praktiserade i Berlin. Hon saknade därför kvinlig tillsyn i hemmet; lärare och kamrater gjorde narr af henne för hennes brist på prydighet — vacker var hon af naturen ej; men fast detta gjorde henne ondt, föll det henne icke in att det kunde vara annorlunda. "En gång blef jag verkligen tvungen att skratta åt mig själf då jag af en händelse fick se mitt ansigte i spegeln, med ena hårflätan rätt öfver venstra örat och den andra öfver högra ögat. Helt lugnt hängde jag då en karta öfver spegeln och fortsatte min läsning. De hårda omdömen som drabbade mig, gjorde mig tidigt reflekterande. Jag hörde att man kallade mig styfsint, blott därför att jag inte ville ge efter, då jag kände att jag hade rätt. Jag visste, att jag endast önskade alla andra godt och gärna ville lemna min hjälp der den kunde behövas; jag såg, att samma personer, som undveko mitt sällskap och gjorde narr af mig, icke blott mottogo, utan äfven fordrade tjänster af mig; häraf blef en följd att jag ännu mer slöt mig inom mig själf."

Under sina sista skolår fann emellertid Marie i en tjugu år äldre lärare en vän, som fick ett stort och helsosamt inflytande öfver henne. Han började med att i all vänlighet göra henne uppmärksam på den otjänst hon gjorde sig själf genom sin vårdslösa klädsel och sitt hårda väsen, och det dröjde icke länge förrän hon rättat båda delarna. Nu fick hon till och med, fastän fullkomligt utan grund, af kamraterna höra att hon var svag för grannlåt och kokett. Men här var nu anledning gifven till ett förtroligare förhållande mellan henne och läraren, som både genom samtal och regelbunden undervisning i psykologi sökte försona Marie med människonaturens svagheter, hvilka hon redan i det praktiska lifvet lärt känna. Den älskade läraren sjuknade emellertid; en morgon skickar han bud efter henne och vill taga afsked af henne. Hon får ej tillåtelse att lemna skolan förr än det är för sent, och hon finner honom död; nu fattar hon en sådan afsky för skolan, att hon på intet vilkor längre vill gå der.

Det kan sägas om Marie Zakrzewska, att hon "burit marskalks-stafven i tornisten" från det hon var barn. Som andra barn fick hon dockor att leka med; men det dröjde aldrig många dagar, innan hon upptäckte att de små varelserna ledo af alla möjliga krämpor och måste plåstras om. Operationer företogos både på hennes egna och på syskons och kamraters dockor, vanligen med dödlig utgång. Marie uppträdde då vid begrafningen i egenskap af prest och moralist och lockade ej sällan sina åhörare att gråta genom att skildra hvilken vanvård de oskyldiga små varit utsatta för så i kroppsligt som andligt afseende. Stora medicinska arbeten slukades af den vetgiriga flickan vid en ålder, då andra barn läsa sagor. Hon hade knappt slutat skolan förr än hon blef sin mörs medhjälperska vid dennas stora praktik. Hela veckor igenom voro hvarken mor eller dotter ur kläderna. "Under dessa år lärde jag känna människolifvet i grund och botten. Jag såg dygden i trasor och lasten i högsätet. Jag såg prostituerade kvinnor, som föreföllo mig rena och kvinnor ur så kallade bättre klasser, som ingåfvo mig vämjelse. Jag lärde mig bedöma människonaturen, se det goda, der hvarest världen finner endast fel och se fel, der hvarest ögonskenligen blott dygder finnas. Dessa erfarenheter kostade mig min ungdomliga omedelbarhet; men jag ville ej byta bort dem mot att evigt kunna bevara ungdomens tilltro. Må alla och enhver söka bevara skenet; men den som vill blifva i stånd att hjälpa andra med både insigt och medkänsla, måste kunna genomskåda ytan och se, hvad som ligger bakom."

Vid aderton års ålder söker M. Z. tillträde till Berlins barnmorske-skola, men det nekas henne, därför att hon är ung och ogift. Hon studerar då privat under öfverläkarens ledning, men upprepar på samma gång år efter år sin ansökan. Genom vädjan till konungen lyckas till slut professorn få in sin gunstling vid skolan. På samma gång hon nu upptages som elev, anställer professorn henne som sin medhjälpare vid undervisningen af såväl kvinnliga som manliga elever. Hans helsa var bräcklig, och han hade gjort upp en plan att uppfostra henne till sin efterträdare som lärare vid skolan, hvilken plats hon skulle förena med den af stiftelsens första barnmorska. Fastän hon visade stg fullt kompetent till dessa embeten, väcktes dock från flera håll ett sådant motstånd mot hans planer, att det blott genom utomordentliga ansträngningar å hans sida och hårdt arbete å hennes lyckades genomdrifva dem. Och samma dag som hon, strålände af glädje, meddelar honom sin utnämning, dör han. Deras gemensamma motståndare, som i henne se en representant för den förhatliga kvinnofrågan, begagna sig häraf för att upptaga striden på nytt och föra den

nu med de lägsta vapen. M. Z. söker afväpna dem genom att afstå en del af sin myndighet åt en diakonissa, som man från en viss sida vill ha fram. Men då ej heller denna uppoffring synes hjälpa, föredrager hon att nedlägga striden, nöjd att lemna sin plats med bästa möjliga vitsord om duglighet och personlig aktningvärdhet. Hellre än att fortsätta en strid, hvars småaktighet synes henne ovärdig, vill hon arbeta för sin sak på en plats der de svårigheter, som visserligen förestå, dock äro af en mindre pinsam art.

Det framgår af ofvan citerade uttalande om den amerikanska friheten, att M. Z. icke undgick att känna sig sviken i sina förväntningar. Emellertid var dock just hon med sin storslagna, kraftiga karaktär den rätta att börja kampen på en skådeplats, der det gäller i sanning stora insatser. Hon var uthållig nog att välbehållen kunna genomgå den skärseld som förestår enhvar fullvuxen människa, innan hon lyckas blifva hemmastadd i en så främmande kultur som den amerikanska. Och hon var så framstående att amerikanarne förläto henne att hon ej var en af dem. Småningom slöt hon sig också med upprigtig sympati och förtroende till sina nya landsmän. Genom resor i sitt gamla fädernesland och umgänge med landsmän följde hon utvecklingen i Europa i den sociala frågan, som framför allt tyckes ligga henne om hjärtat. Men äfven på detta område kom hon efterhand att vänta sig mer af utvecklingen i det nya landet än i det gamla. I senare år ha hennes rekreationsresor mera haft vestern till mål än gamla världen, hon har t. ex. besökt Kalifornien. Och hon har alla förutsättningar för att kunna rätt bedöma det folk hon frivilligt slutit sig till och bland hvilket hon lefvat ett lif, så vackert och välsignelserikt som få af hennes samtidskvinnor.

Kirstine Frederiksen.

Kvinliga Skolorådsledamöter.

Det hårdt anlitade utrymmet har hindrat oss att i detta häfte införa några notiser. Dock kunna vi ej underlåta att uppräknå namnen på de damer, hvilka blifvit valda till skolorådsledamöter.

Först således fröken Lilly Engström, Stockholm, derefter fröken Eva Rodhe, Göteborg, samt fröken Britte Sophie Raab å Ugglansryd, Ryssby församling. Vidare enkefru Anna Ch. Olsson i Kyrkesund, fru Francke och Doktorinnan Belfrage i Fässbergs församling invid Göteborg, fru d'Angotte född Bexell i Grimetons församling, Halland, samt grefvinnan Augusta von Essen i Helsingborg.

Literatur.

Anne-Charlotte Leffler: Ur lifvet, Tredje Samlingen 2. Gamla Jungfrun — I Fattigstugan. — En brödkaka. — Moster Malvina. — Gråtande Venus. Sthlm. Z. Hægströms förlagsexpedition.

Sonja Kovalevsky: Ur Ryska lifvet. Systrarna Rajevski. Öfversättning från förf:s manuskript af Walborg Hedberg. Stockholm Z. Hægströms Förlags-expedition.

Fru Lefflers sista bok är icke glad. Och detta beror icke derpå, att hon denna gång framvisat några skuggsidor af sociala förhållanden och gjort några påståenden, som den stora allmänheten icke gärna ser gjorda eller hvilkas sanning och allmängiltighet den måhända bestrider. Det är intet utmanande i denna bok. Och dock verkar den dystrare eller rättare hopplösare än någon af fru Lefflers föregående. Ty der det fins lif, der fins det ännu hopp. En författare må anklaga aldrig så mycket, så fort anklagelserna riktas mot institutioner och människor, kan rättelse väntas, men så är det icke, när lifvets egen mekanism får uppbära skulden. När det är lifvets skeppbrott, som behandlas, ödets nyckfullhet eller världsordningens oordning, som framställes och den drunknande fåfängt synes vänta på det lilla halmstrået, som kunde rädda honom — då blir intrycket mörkt på allvar.

En af dessa skisser är hemtad ur fattigstugan; bland dessa ruiner af hvad som fordom varit människor se vi oss omkring med förskräckta blickar, ledda af författarinnans säkra hand och lugna beskrifning, som ingenting glömmes. Det eviga "hvarför?" genljuder mycket starkt i våra öron.

En annan berättelse ger oss en "paralleldram" mellan två kandidater till en plats, den ene får den och det är han, som icke skulle ha haft den, den andre får den icke, och det är han, som har hungriga munnar att föda. En liten förlofningshistoria, som är inflickad, ger förf. tillfälle att vara satirisk med fullt skäl öfver den ljufva oron hos en fästmo, som fordrar allt jämt nya försäkringar om sin älskades brinnande kärlek. Vi känna allt för väl denna händelse med en plats, som råkar tillfalla orätt person, i dagligt tal kalla vi det ödets ironi eller ödets lotteri. Förf. kan anföra halfva vår tids literatur som ett stöd för berättigandet af dessa pessimistiska tafior.

Och dock fråga vi oss: äro dessa taflor gjorda för den skönliterära skildringen? Det är intet svar, ingen utsigt, ingen vidd i sådana skildringar. Taflan blott beklämmer och trycker. Den är maran, som betar oss andedräkten och som vi måste skaka af oss, om vi vilja lefva. Den är återvändsgränden, der muren tvingar oss att vända om, om vi vilja röra oss. Thackeray har någonstädes talat om, huru märkvärdigt det är, att ett enda ben af ett djur kan leda forskaren att bestämma, hvilket djur det tillhört, och att vi själfva, om vi på ett utplånadt minnesmärke funne bokstäfverna *que Romanus*, skulle med tillhjälp af vår klassiska lärdom genast kunna inse, att der måste ha stått *senatus populusque*. Men likasom det fins fragmenter, som på detta sätt kunna ge oss inblick i helheten, så fins det också andra, som äro meningslösa. Det fins ben så små, att man ej kan läsa djurets namn i dem, bokstäfver så få, att man icke kan veta något om meningen af ordet eller om der ursprungligen stått ett ord. Det fins likaledes mörka vrår i lifvet, der skuggorna falla svartare än naturens egna, men att studera dem för sig är att vara orättvis mot det solsken, som dock sprider sig öfver världsbyggnaden, som helhet betraktad, och det ger samma oriktiga föreställning att uppehålla sig vid dessa skrymslen, som det skulle göra att vilja döma en byggnads planmässighet efter ett och annat blindfönster, som förekommer på dess facad.

Det är farligt att se ned i sådana afgrunder. Någon annan filosofi kan icke byggas på dem än längtan efter förintelsen, och denna längtan, som gör döden till vår vän och befriare, gör oss likgiltiga för allt. Literatur, konst — hvar till tjänar allt detta, när förintelse är målet? Hvertill tjänar glädjen, medan "den tjänande brodern" lider. Måhända är icke gåtan så omöjlig att lösa, men för diktaren, som behandlar det enstaka exemplet, är den omöjlig. Jag vet icke, om fru Leffler vill gå i den hopplösa pessimismens tjänst eller om hon vill inträda i leden bland dessa indiska nirvana filosofer, som i den moderna franska poesin ljudeligen förkunnar det universella eländet. Jag har blott utdragit konsekvenserna.

Hon har skildrat äfven moster Malvina, också hon en typ ur det misslyckade lifvet, ett gammalt påhäng, som får vara med som nådehjon hos förmögna släktingar. Skildringen är liflig, men äfven här är taflan öfverdrifvet plågsam. Men huru förf. förstår att med några drag göra sällskapet lefvande, inviga oss i moster Malvinas tysta strider och harmsna känslor,

låta oss se hennes, förödmjukelser ja icke ens besparar oss hennes egna löjlige svagheter. Denna bild är en grupp, som i teckningens skarpa linier påminner om plastisk konst. Det är på samma sätt med samlingens sista novell. Hvilken relief och hvilken koncentrerings! Här är det också mindre målning än skulptur förf:s metod påminner om. Detta sätt att handtera pennan som mejsel skulle vi vilja förebrå författarinnan som en förtjänst stående på gränsen till ett fel. Hennes fristående gestalter bli allt för fristående, de verka med sin bestämda plastiska utformning kallt, de få icke tillräcklig bakgrund. När hon deremot någon gång ger sig tid att stanna och utföra taflan, ser man, att hon hvarken har brist på färg eller luft eller skuggor och dagrar. Den lilla beskrifningen, huru bildhuggaren förföljer sin flyende älskling och slutligen utmattad sjunker ned i gräset bredvid hennes sida och kysser henne som en skolpojke, fast han är gamla karlen, visar hvad fru Leffler förmår, när hon fördjupar sig i ämnet och låter det rycka med sig i stället för att kommentera, och därför borde hon berätta mindre och i stället måla och beskrifva mera. Det heter om Carmela, att hon var "en fogelnatur, utan tankar, utan stämning," på ett annat ställe talas det om "hennes smeksamma, inställsamma hundvalpsnatur." Begge reflexioneroa äro ypperliga men det vore ännu bättre, om läsaren eller recensenten finge göra dem själfva. Publiken kan icke se detta, tänker författarinnan, och så sätter hon dit dem och blir sin egen kritiker, men ju mera hon kan afhålla sig från att ge mera än sensationer af sina taflor dess mera verka de med lifvets egen omedelbarhet och afsigtslöshet.

Fru Kovalewskys bok handlar om det ryska lifvet, men gjorde den också icke detta, skulle man kunna säga, att den är rysk. Stilen, stämningarna, en viss naivitet, som dock tillika är djupt kontemplativ, något på en gång af barn och filosof, förståndsmässighet och svärmeri — allt detta är ryskt, och vore man också hundra gånger professor och hade genomträngt den högre matematikens djupheter, har man ändå alltid något kvar af det primitiva drömylne, som tillhör den slaviska rasen

Ryssland är i närvarande stund Frankrike före 1789 med bortseende af alla folknaturens olikheter. Det är samma permanenta kris i alla förhållanden, men en kris, som icke kommer till utbrott, en tärande tvinsot och ett dansande på en

vulkan. Den ryska literaturen har fått sitt stora vemod af dessa absurda förhållanden. Men denna samhällsordning är också präglad af de patriarkaliska förhållandenas älskvärdhet. Frånvaron af ett offentligt lif, bristen på allmänna ämnen att diskutera medför den fördelen att privatlifvet blir rikare, själfva husdespotismen gör det husliga lifvet mera spännande, barnvärlden blir mera romantisk, när husbondens rynkade ögonbryn innebär en hel tragedi för allt husfolket och han straffar och belönar som en gud. Det är systrarna Rajevskis barndoms och ungdomshistoria som berättas. Att den yngre af dem är förf. själf, torde icke vara för djärft att antaga. Det är två unga flickor i olika stadier af utveckling med olika karaktärer som framställas och ingenting kan vara mera rörande naivt än den yngstas utbrott, när hon, ännu ett barn, älskar den store diktaren Dostojevski, han själf ett stort barn, som åter älskar den äldre. Vid upptäckten af detta rivalskap och den äldre systemens lycka, är det den fjortonåriga Tanja tar sin tillflykt till bönen: "Gode Gud lät hela världen vara förtjust i Anjuta" — så ger sig det förtviflade barnahjärtat luft — "men laga bara, så att Fedor Michajlovitsch tycker jag är vackrast!"

Blott ännu en anmärkning för att visa. huru äkta stämningen är i dessa bilder. Den äldre system Anjuta, hon som med stoltheten hos en liten drottning bryter barnkammarens fängsel och träder ut i världen hyllad redan i hemmet som den, hvilken får göra, hvad andra icke få, är naturligtvis betraktad af den yngre med en slags skygg beundran, som en undantagsvarelse, för hvilken själfsvåld, stolthet, nyckfullhet och dylikt är ett privilegium. Men det är icke nog att förf. i sin skildring gett henne denna prägel af privilegierad varelse, förstått att ge henne denna belysning af barndomens mystiska dyrkan. Icke heller läsaren undgår detta intryck, äfven han får något med af förtrollningen, och jag trotsar någon läsare att lägga i hop boken utan att föra med sig en svaghet, ett slags förälskelse för denna underliga drömmande flicka, som gråter hejdlöst, när hon upptäcker att lifvet är en gåta, der stora okända naturkrafter drifva sitt mystiska spel med mäniskoöden. Hon är icke den enda figur förf. gjort oss förtrolig med. Jag är öfvertygad, att ingen skall läsa dessa erinringar utan att med saknad skiljas från dem och önska att han i en snar framtid måtte få veta fortsättningen på systrarna Rajevskis lefnadshistoria.

—en. —en.

Fredrika-Bremer-Förbundets byrå,

5 Malmtorgsgatan, kl. 11—4.

Råd lemnas i juridiska, ekonomiska och hygieniska frågor.

Upplysningar lemnas angående läroanstalter och arbetsområden tillgängliga för kvinnor.

Anmälningar mottagas till inträde i förbundets sjukkassa.

Äfven personer som icke äro medlemmar af förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

Anmälningar till deltagande i de af Fredrika-Bremer-Förbundet ordnade Hemstudie-kurser mottagas.

Byrån mottager anmälningar af nya medlemmar.

Byrån mottager prenumeration å tidskriften **Dagny**.

Anmälan.

Dagny, som äfven under förlidet är utgått i en för våra förhållanden stor upplaga, skall fortfarande verka för **Fredrika-Bremer-Förbundets** ändamål: "en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuellt såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende". Hon skall äfven följa den nyare literaturen, särskildt sådana dess alster, hvilka beröra sociala och sedliga frågor, meddela kortare berättelser, biografiska och historiska utkast, öfversigter m. m.

Dagny redigeras år 1890 af fru **Amanda Kerfstedt**, biträdd af en redaktionskomité. Fru **S. L—d Adlersparre** kommer fortfarande att till redaktionens förfogande ställa sin rika erfarenhet och sitt varma intresse.

Dagny utkommer med åtta häften på två tryckark.

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af förbundet . . kr, 2,50.

För icke medlemmar . . . . . " 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å **Fredrika-Bremer-Förbundets** byrå, 5 Malmtorgsgatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å **Fredrika-Bremer-Förbundets** byrå till ett pris af 60 öre för enkelhäfte.